

Semmelweis vidéki elismerése 1861-ben – tiszteleti tagsága a Bars megyei Gyógyászati Egyletben

Kiss László dr.

1860 októberében, 1861-es dátummal, megjelent Semmelweis könyve, a „Die Aetiologie, der Begriff und die Prophylaxis des Kindbettfiebers”. Semmelweis egy példányát mellékelte a Helytartótanácshoz írt felterjesztéséhez. Arra kérte az „ország legfőbb kormányzékét”, hasson oda, hogy az általa ajánlott „óvszer” – klórvizes kézmosás – „országszerte, legkivált a kórházaknál általánosíttassék”. A Helytartótanács kikérte az orvostanári testület véleményét. E vélemény nemcsak pozitív volt, de a tanári kar még bővített is a javaslaton: az óvszert alkalmazni kell a magángyakorlatban is. E vélemény alapján 1862. július folyamán a Helytartótanács valamennyi törvényhatóságot felszólította Semmelweis óvszerének bevezetésére [1].

Úgy tűnt tehát, hogy Semmelweis – legalábbis itthon – révbe ért. Nemcsak a Semmelweis barátja, Markusovszky Lajos által szerkesztett *Orvosi Hetilap*, hanem a konkurensnek számító *Gyógyászat* – Poór Imre lapja – is megbecsüléssel ír a pesti szülészprofesszorról és tanításáról. A nyomtatott elismerések mellett kevésbé ismertek az egyéb fórumokon, illetve a Pest-Budán kívül megnyilvánuló pozitív visszajelzések.

Az egyik legfontosabb fórum, amely alkalmas volt akár az egész országot érintő egészségügyi problémák megvitatására is, a Magyar Orvosok és Természetvizsgálók Vándorgyűlése volt. Az 1841-ben indult mozgalom – hasonlóan a Bugát és Flór által szerkesztett *Orvosi Tárlaphoz*, illetve a megyei orvosegyletekhez – a szabadságharc leverése után az osztrák hatóságok betiltották. Az újrarendélyezést követően, 1863-ban Pesten találkozott a IX. Vándorgyűlés 438 résztvevője [2]. A résztvevők névsorában ott találjuk Semmelweis nevét is – előadást azonban nem tartott. A következő évben keletre „vándoroltak” az orvosok és természetvizsgálók: a találkozó színhelye Marosvásárhely (Târgu Mureș, Románia) volt. A nem kis távolság és a korántsem ideális utazási körülmények ellenére 491 beiratkozott résztvevője volt az 1864. augusztus 22. és szeptember 2. között megtartott jubileumi, X. Vándorgyűlésnek. Semmelweis nincs a beiratkozottak közt, neve azonban az egyik leggyakrabban emlegetett név lehetett a Maros partján.

A vándorgyűlések érdemi munkáját a szakosztályokban elhangzott előadások, bemutatók képezték. Marosvásárhelyen – mint általában az egyéb helyszíneken is – legaktívabbak az „orvos-, sebész-, élet- és bonctani szakosztály” tagjai voltak. E szakosztályban tartotta meg előadását *halasi Spányik József*, Csíkszék alorvosa. A vándorgyűlésről kiadott *Munkálatokban* megtalálható az említett szakosztályi ülés jegyzőkönyve – ebből idézek: „Halasi Spányik József, Csíkszék alorvosa a gyermekágyi lázról értekezik, két esetet leírván, melynél mindkettőnél kiderült, hogy a kórt rothadt állati anyaggal történt fertőzés okozta... Legkétségteljesen bizonyosabb Semmelweis (!) tanár azon állítása, miszerint a gyermekágyi láz rothadt állati anyag által mindig fertőzés útján idéztetik elő, s így helytelen a gyermekágyi-láz elnevezés: helyesebb volna azt hullamérgezés vagy genyláz névvel nevezni” [3: 57. o.].

Sajnos, Spányik értekezése csak „tudomásul vétetett”, de nem találtatott érdemesnek a *Munkálatokban* való megjelentetésre. Nem részletezi Spányik előadását a csíkszéki (ma Hargita megye, Románia) egészségügy történetét feldolgozó kötet sem, csupán megjegyzi, hogy Spányik „*Maizner János* kolozsvári orvostanár mellett Semmelweis Ignác erdélyi híve volt” [4]. Még inkább sajnálhatjuk, hogy a résztvevők névsorában a 280.-ként feltüntetett „Markusovszky Lajos o. tudor, Pest”, a szeptember elsején tartott harmadik szakülés alelnökének előadását sem olvashatjuk. Erről a jegyzőkönyv csak ennyit ír: „Markusovszky Lajos tr., a mai gyűlés egyik alelnöke ... a sebészi és gyermekágyi láz azonosságának felismeréséről és roppant befolyásáról a sebesültek halálzásának csökkentésére ... értekezett. Nagy érdeklődéssel hallgatott szóbeli előadása kedvesen fogadtatott” [3: 60. o.].

Mint említettem volt, Semmelweis neve nem található a résztvevők listáján. Valószínű az is, hogy barátja előadásáról is csak „szóbelileg” értesülhetett, annak hazaérkezése után, hiszen a *Munkálatok* csak egy évvel később, 1865-ben jelent meg. (Semmelweis 1865-ben hunyt el.)

Kevésbé tekintélyes fórumai voltak a kor orvosainak az egyes megyékben újrainduló „orvos/gyógyászati egyle-

tek”. A *Gyógyászat* 1871-ben közli: „Magyarhonban máig 21 orvosegylet van megalakulva: a barsi, békésmegyei, biharmegyei, borsodi, budapesti, debreceni, egri, győri, gömör-kishontmegyei, jászkerületi, kolozsvári, mármárosi, pozsonyi, rozsnói, selmeci, sopronmegyei, szatmári, szabadkai, szepesi, turóci és zemplénmegyei” [5].

A „barsi” egylet nemcsak az ábécérendben közölt listán szerepel előkelő helyen, hanem a megalakulás sorrendjét tükröző felsorolásban is. A Bach-korszakban is engedélyezett, 1837-ben alapított Pest-Budai Orvosegylet, illetve az 1856-ban alakult, ám kezdetekben csak német nyelvű pozsonyi „Verein für Naturkunde zu Pressburg” mellett a Bars megyei Gyógyászati Egylet (BGYE) volt valószínűleg az első magyar nyelvű megyei egylet az abszolutizmus korát követően. Az 1861-ben alakult BGYE története még kutatóira vár, annál inkább, mivel sem a szlovák [6], sem a magyar szakirodalom „nem tud” létezéséről. Amit tudunk róla, az annak köszönhető, hogy a kezdeti években az egyletnek kitűnő kapcsolata volt a Poór-féle *Gyógyászzal*. A lap nemcsak a negyedévenként tartott ülések jegyzőkönyveit közölte, hanem a BGYE által kidolgozott, közegészségügyi problémákra reagáló állásfoglalásaikat is [7].

A témánk szempontjából fontos közlésre is a *Gyógyászatban* találtam rá. A valószínűleg az egylet titkára, *Boleman Ede*, lévai gyógyszerész által beküldött tudósítás arról is hírt ad, hogy az 1861. március 8-án, a megyeszékhelyen, Aranyosmaróton (ma: Zlaté Moravce, Szlovákia) az igazgatóság megválasztását követően: „Hogy hálataljes elismerését az egylet a gyógyászati tudományok – kiváltképpen hazai – bajnokai iránt kifejezhesse, még e gyűlésen egyletünk tiszteletbeli tagjaivá megválasztattak: Sauer, Balassa, Oppolzer, Poor, Than K., Markusovszky, id. Zlamál Vilmos, Semmelweis (!), Lippay tr. urak” [8]. Ragyogó névsor, a gyógyászat valódi bajnokai a XIX. század derekán! Talán csak *Johann von Oppolzer* (1808–1871), a cseh származású, előbb prágai, lipcsei, majd bécsi belgyógyászprofesszor „lóg ki” a sorból. Pesti kollégája, *Sauer Ignác* (1801–1863) nemcsak a belgyógyászat tanára, hanem 1861-ben ő az országos főorvos (protomedikus) is. *Balassa János* (1814–1868) a sebészet, *idősebb Zlamál Vilmos* (1803–1886) az állatgyógyászat, *Lippay Gáspár* (1809–1895) a természetprofesszora, *Than Károly* (1834–1908) a kémia előadója, később tanára Pesten. A „bajnokok” közé sorolták a két lapkiadó-szerkesztőt, *Markusovszkyt* és *Poórt* is.

Nem tudjuk, ki kezdeményezte Semmelweis megválasztását – valószínűleg az egylet „spiritus movense”, *Brach Ferenc* (1821–1894), lévai orvos. Az orvosi tanulmányait Pesten kezdő, majd Bécsben 1846-ban, „a sömöről” (...de herpette) írt disszertációjával befejező [9] Brach személyesen ismerhette a két szülészeti klinika halálózásának különbségén töprengő bécsi tanársegédet.

A szakirodalomban nem találtam utalást Semmelweis ilyen jellegű megbecsülésére. Nem volt módomban kutatni a történelmi Bars (szlovák nevén: Tekov) vármegye levéltárában, így nem tudom, reagált-e Semmelweis – esetleg más valaki a tiszteletbeli tagok közül – a BGYE nemes gesztusára. Megválasztása mindenképpen arra utal, hogy a (fel)vidék orvosai ismerték Semmelweis nevét és „bajnokhoz” méltó hozzájárulását a gyógyászat fejlődéséhez. A Magyar Tudományos Akadémia IX. Osztály Jövőkutató Bizottsága 2015. június 12-i ülésén hangzott el: „... Semmelweis igazságát és tanítását a halálát követő évtizedek, tehát a jövő kutatómunkája értékelte valójában...” [10]. Ezen „posztumusz” értékelés első fecskéjének tekinthetjük a Bars megyei tiszteletbeli tagságot.

Irodalom

- [1] Benedek I. Semmelweis and his era. [Semmelweis és kora]. Gondolat Kiadó, Budapest, 1967. [Hungarian]
- [2] Szőkefalvi-Nagy Z. The Congresses of the Hungarian Physicians and Naturalist (1841–1933). [A Magyar Orvosok és Természetvizsgálók Vándorgyűlései (1841–1933).] Orvostörténeti Közlemények. *Communications de Historia Artis Medicinae* 1969; 50: 45–56. [Hungarian]
- [3] Szabó J. (ed.) Historical notes of the 10th summit of Hungarian Physicians and Naturalists in Marosvásárhely. [A Magyar Orvosok és Természetvizsgálók... Marosvásárhelyt tartott X. Nagygyűlésének történeti vázlatja és munkálatai.] Emich Gusztáv, Pest, 1865. [Hungarian]
- [4] Bachner I, Balog L, Málnási L. Chapters from the history of healthcare in Csik (county Hargita). [Fejezetek a csiki egészségügy történetéből.] Alutus Kiadó, Csikszerecs, 2008; p. 73. [Hungarian]
- [5] *Gyógyászat*, 1871; 11: 16.
- [6] Pekařová K. Natural-science and medical societies acting in the territory of the present Slovakia (1850–1918). [Prírodovedné a lekárske spolky na území Slovenska (1850–1918).] Univerzitná knižnica, Bratislava, 2010. [Slovak]
- [7] Kiss L. Democracy vs centralization in the Hungarian system 1863–1868. [Demokrácia kontra centralizáció az egészségügyben anno 1863–1868.] *Orv Hetil.* 1992; 133: 623–624. [Hungarian]
- [8] sz.n. Bars County Medical Society. [A Bars megyei Gyógyászati Egylet.] *Gyógyászat* 1861; 1: 645. [Hungarian]
- [9] Dörnyei S. Old Hungarian medical dissertations, Vol. 3. [Régi magyar orvosdoktori értekezések. Harmadik kötet.] Borda Antikvárium, Zebegény, 2010; p. 54. [Hungarian]
- [10] Schmidt P. Ignác Fülöp Semmelweis’ oeuvre is appreciated especially by the future generations – value of the outstanding doctor-scientist’ Life Achievement from the science’ point of view Hungarian Scientific Academy. [Semmelweis Ignác Fülöp tevékenységét a jövő nemzedéke tudta csak igazán értékelni – a kiváló orvos tudós munkásságának értékei a tudomány szemzőgéből.] *Orv Hetil.* 2015; 156: 2090–2092. [Hungarian]

(Kiss László dr.,
SK-93 008 *Csilizradvány* 284., Szlovákia
e-mail: kiss.agi@panelnet.sk)